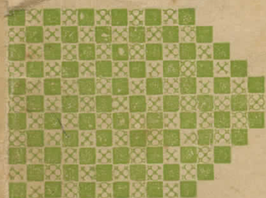
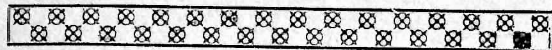
IZ NAŠIH SELA

R. F. MAGJER

R. F. MAGJER: IZ NAŠIH SELA

BROJ 987.

ZA

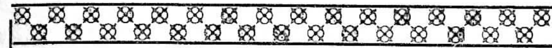
R. F. Magjer

IZ NAŠIH SELA

TRI PRIPOVIJESTI IZ ŽIVOTA
HRVATSKOG SELJAKA
U SLAVONIJI

R. F. MAGJER

— — — — Ilustracije Dragana Melkusa — — — —
— Tisak Prve Hrvatske Dioničke Tiskare u Osijeku —
— — — — — Složio Gustav Lux — — — — —

UROK.

Kad bi se mali Vileta Ilijin samo ošuknuo o njegovo odijelo ili zatepao o opanak — Gjakin bi planuo neobuzdano.

— Eto ga vi'š . . . eto. Opet on Jovo nanovo. Al čekaj, de ti samo . . . čekaj. Tebeka ć' već učitelj . . . gospod'n učitelj. Samo dok ti dogješ u njegove šake.

Vileta to čuo i nečuo. Samo kad nije bilo batina, onda je sve dobro. Jer tko bi sebi tr'o glavu za Gjakine prijetnje, koji uostalom bijaše tek njihov kućni sluga. A sluge ili šute pa rade, ili badavadišu cio dan, ne rade ništa, a dobrano brundaju i gungjaju. Već prema tomu, kakove su volje.

Tako je dječarac mislio u sebi, pa kad je uvidio, da nema više opasnosti po njegovu kožu, a on strugni de, pa za bašću do gumna, a odavle na ledinu do pašnjaka. Tu bi se pridružio vršnjacima i s veseljem nosio i kupio suho granje, tesao od velikog busenja četverouglaste opeke i prinosio svoj

obol za namještaj ražnja, gdje na zašiljenoj vrbovači ili lijeski peku pastiru debelu slaninu o jeseni, a ljeti ukragjene kukuruze i krumpire . . . život . . . idilični je to život.

Tu prolaze brže u društvu i sami sati, a pokadšto i dani, gdje se pred večer zaboravlja i kući poći. Vileti se to dogodilo dok je bio mlagji, kasnije rjegje, ali otkako nosi čakšire, pa prsluk sa onim okruglim i sjajnim dugmetima, ispod kojih se crveni izrezuckaua čoha — u nedjelji barem dva puta.

— Bar dva . . . to j' dosta. A za to j' vridno dobiti i batina, samo . . . samo . . .

Njegova maja, koju su ukućani zvali snaš' Pave, imala je dvije velike mane po sudu Vilete. On je doduše samoj svojoj majci uporno poricao, da on to običava ikome reći.

— Ma nis' ja to ni pisnuo . . . nisam nikada . . . ni–ka—da—â . . .

Ali istina je ipak bila na strani Vilete. Snaš' Pave znala je za najmanju malenkost nemilice izdevetati Viletu, a katkad bi ga opet za najveće nedjelo samo izgrdila. Ali grditi od jutra do mraka, a Vileta ne bi tada dobio batina, osim što je morao na pragu pred kuhinjom klečati. Taj nerazmjer u opredjeljivanju kazne dobro je razlikovao Vileta, a umio je to svojim vršnjacima dosta zorno predočiti.

— Znaš, to t' je 'vako. Maja m' grune u ledja . . . grune: bu . . . A to t' onda o legja upravo zazvoni . . . zazvoni ko u cintoru . . .

— Snaš' Pave, tvoj Vileta veliki j' obješenjak . . . jako veliki.

I sad bi susjedi i drugi seljaci i druge snaš' Pave pripovijedali, kako njezin Vileta priča o njezinim manama upravo na dlaku baš onako, kako je obično cijela stvar tekla. Sve od bubotka u legja, pa dok nije Vileta morao i protiv volje kleknuti na prag izlizane i raspucane daske. Pave onda, ako je bila reduša, prigje banjku, da uspiri vatru. Ja, ali onda treba skalja, pa sitnijega drvlja, granja, a to leži naslagano pod trijemom kuće. Skupi skute, pa da će iz kuhinje. A tu Vileta.

— Hà, obešenjače . . . pa baš danaske, kad ja treba da kuham . . . baš danaske. Kako ć' to dugo, sam Bog znade. Sam' ja ć' da s' 'oš puno napatim i naljutim s tvojega nevaljanluka. O Bože, Bože . . . Pa de s' barem makni, da s' opet ne potepem Ajd, ajd . . .

Progje nekoliko časaka, vatra već gori i treba pristaviti vodu, pa da zakuha.

— Ajd sad opet, snaš' Pave, i donesi kastrolu. A to b' mogo baš i Vileta . . .

— Pa 'oć ja, majo, 'oću . . .

I Vileta sav veseo, da će se barem jedan časak riješiti klečanja — poskoči što brže i zakorači, da maju posluži.

— Išš—š . . . 'oš odmah klekniti . . . odma—â . . . Ne rodi toga, aja . . . Kad ja kažem: klečati, onda 'š ti klečati cio dan . . . do mraka. Nema tu pomoći . . . nema.

I snaš' Pave onako namrgogjena lica i okrutna srca sama prekorači i donese, što već treba, a Vileta videći, da nema druge, pokunji se, pa kleči dalje, kad se mora. I zato nije ni čudo, da se — nakon dobrana razmišljanja — odlučio za batine.

— To doduše boli, ali progje. A što j' glavno — ne traje dugo. Dok klečanje, to j' pravo mrcvarenje, boli to jako i dugo . . . Na koljenu pocrveni koža, ko rak, onda poplavi, pozeleni, požuti . . . sva se isfarba . . . I svi onda vide, da s' ja klečao. Pa m' se izrugivaju, nadivaju svakaka imena, pa kažu: kleč, kleč — klečaroš, jer

si pravi bećaroš . . . kleč, kleč — klečaroš—â . . .

*

Danas nakon ravno sedam godina života, Vileta mora klečati. I to klečati već od pet sati ujutro. A još k tomu nedjelja je, njegova maja i sva svojta kod kuće je i lijepo su obučeni svi, a on se morao preobući u staro zamazano odijelo. A to peče i boli. Pa onda psovke, boli, prijetnje, gurkanje. Kao da se cijeli svijet stropoštao na njegova legja. A sve zato, što ne će da ide na upis u školu, gdje gospodari učitelj, onaj isti učitelj, o kojem je on toliko zla čuo. Od zgražanja Vileti se kosa ježila, a pod očima mu sve igrale krupne šake učiteljeve, koje vrebaju i čekaju, pa da ga prignjetu, prignjave, a onda dobro izdevetaju.

— Ne idem . . . ne idem, pa ma m' ubili odmah . . . nipošto.

— Šta-â, ti ne 'š?! Ti-i?! Ovamo de, nema tu fajde — —

I sad nastalo natezanje. Jedan viče moraš, drugi dodaje Vileti na glavu šešir, a treći ga gurka i potiče, da zakorači sa snaš' Pavom, pa da pogju u školu na upis.

Ali Vileta ne ide, pa ne ide. Ne koristi tu ni lijepa ni ružna. Napokon smisli snaš' Pave zadnje sredstvo, da će klečati. Mislila ona: tekar je pet sati ujutro, pa kad se Vileta do tamo po na osme nakleči, da će on već i bez moljakanja poći do škole. Predomislit će se on već do tamo, pa će biti sve u redu

A vani ljepota . . . pravi vedri rujanski dan, da je milina. Kroz selo prolazi objesna dječurlija, pa to nekud važnije a ukočeno i ide i čavrlja. Povrh plotova nalukavaju se reduše, koje treba da pripravljaju objed, promukli koji glas zakriješti i zapita, danas već stereotipni, upit:

— No kako j' brate, drugo . . . ima l' de i u vašoj kući školara?

Ili:

— Ej, zdrav bio, novače!

— A — â . . . sad biž' kući, pa neka t' maja samo, što brže sašije torbu . . . veliku torbu i umisi pogaču.

Došao uto već općinski redar.

— Kaz'li tamo, cijeli popisni školski odbor, da treba snaš' Pave, jal ti gazda —

— Gazda nij' kod kuće — —

— No onda — i redar nadoda — snaš'

Pave, požuri Viletom, pa da ne bude više „urgencije", jal ć' biti „štrofa' . . .

Sada je opet nastalo pravo ratovanje Vika i prijetnje sa sviju strana. Pitanjima i nagovaranju nikada kraja.

A Vileta samo šuti i nikome ni riječ.

— Ne idem, pa ma me upravo — —

*

Kad je napokon uvidjela snaš' Pave, da je sve uzaludno, pogje sama do škole, pa da kaže gospodi, „kako j' i što j'" . . .

Vileta ostao još neko vrijeme klečeći, pa kad uvidi, da je zrak čist, opasnost nikakva: pridade petama, pa bjež. Trčao je preko baščina do gumna, pa ravno na pašnjak, a odavle do u obližnji vlasteoski voćnjak. Uz ogradu nanosio nešto granja i odlučio samotovati, dok ne progje upis i prvi dani škole.

— Alaj su ti ljudi čudni . . . baš čudni. Kako ć' ja iti onomu, za koga m' kazaše da će me izdevetati i na mrtvo ime izbiti. Aja, toga ne rodi. Nij' Vileta šenuo pameću . . . jok!

Ovako osamljen, stao promišljivati o svemu i svačem. Ali kud god se okrene, na što god pomisli, uvijek mu pred očima

škola i učitelj. I koliko god on nikada nije bio ni blizu škole, a kamo li da je zavirio u školsku sobu i osobno poznavao mjesnoga učitelja, on je to sve tako zorno sebi pomišljavao, da mu se od užasa upravo krv ledila.

— Ne, ne . . . tako j' to bolje . . .

A i zašto da on ide u školu po batine i bubotke, kad on niti školi, a pogotovo učitelju, nije ništa . . . baš nikada ništa na žao učinio! Neka škola i učitelj žive za sebe, a on će za sebe. Tako će biti najbolje A Vileta imat će svojega mira. Dogod može, čuvat će se i obilaziti, a budu li ga i opet kao danas zlostavljali i silili preko njegove volje, on će u svijet . . . u daleki svijet, pa makar služio samo za hranu i odijelo. Makar se potucao kao kakvo siroče, uza sve, što je zadruga njegove maje najimućnija u selu.

— Bit će to za nji' sramota . . 'oće . . . A meni, što Bog dade . . pa ma — a — —

Dalje nije mogao. Njegovo mladačko srce prelilo se časkom i potok suzâ prosuo se licem. Lice zabušio megju koljena, a

suze sve cure i Vileta od plača sve grca . . . grca . . . grca . . .

*

— — Saneni rujanski suton povlačio se polako i već se bijelila kao kakvo tkanje vlažna maglica, koja se povlačila povrh ravnih slavonskih polja i prostirala se kao kakvo veliko jezero. Vileta gledao zaplakanih očiju, gledao i naprezao se, da što bolje pronikne u dalj i uoči svoje seoce, koje se prostiralo tamo za onim visokim jablanima uz ovisoki vlasteoski dvor. I čim je više gledao, tim mu se više činilo, da je to sve mnogo bliže nego što je uistinu. One sitne kućarice rasle, kameniti drum a uz njega telefonski i brzojavni stupovi bližali se . . . bližali sve više i više i Vileta, ne znajući ni sam kako, našao se posred oveće bašče. A tu krasota, pravi zemaljski raj. Ruže cvjetaju, one krasne jesenske ruže, staze izravnane i ukrašene ukrasnim drvećem sa šarolikim lišćem. Pa onda one goleme i sjajne kugle uz busove ružâ. To je Viletu osvojilo na prvi mah i on pomisli, kako li bi on bio najsretniji čovjek, kad bi se u tim kuglama smio svaki dan ogledati. Da se uvjeri, da to nijesu možda kugle od sapu-

nice, pogje nekoliko koračaja naprijed, pruži ruku, pa da će opipati kuglu . . .

— Ja — jao . . . moljiću . . . go-gospod'na . . . go — go — spod' — na, ako Boga znate . . . nemojte.

I Vileta sav protrne i baci se na koljena sklopljenih ruku.

A gospodin, dobrano već odmakao u godinama, samo se nasmješi i podigne Viletu sa zemlje.

— Ne boj se, dragane moj, ne ću ja tebi ništa. Tebi se ova staklena sjajna kugla svigja, pa si je htio pogledati izbliza; je li?!

Vileta malo ohrabren pogleda ispod oka došljaka i nehotice pomisli: ovo mora da je vrlo čestit gospodin i dobra srca. Bog mu platio!

Gospodin pronicavim svojim očima odmah opazi mališevu zabunu i zapita ga ime

— Vi — vi — leta . . .

— A—a . . . I zamislivši se, izusti toplo i kao da se sjeća: A—a, Vileta Ilijin? Ti si iz zadruge snaš' Pave, da, da; o čuo sam ja već, čuo vrlo mnogo o tebi.

Vileta protrne. Što bi on to mogao čuti? Pa ako on sve možda već znade i sada ga dade otpraviti kući? Što će to još

da bude s njime? I navirale mu misli sve gora od gore.

Megjutim gospodin nastavi:

— A dobar je Vileta . . . dobar. Čuo sam ja to od mnogih. Pa ću ti ja zato štošta još pokazati. Hodi samo sa mnom. Hodi brže. Evo, gledaj . . . pogledaj dobro ovu krušku. Znam, da takve još nijesi jeo. Pokušaj samo! Kad budeš veći, umjet ćeš i sam takve uzgojiti. A deder zaviri malo ovamo. — Gospodin otvori oveća dvokrilna vrata, a Vileta zakorači. — Pogledaj ti samo ove lijepe klupe, pa po zidovima one krasne slike.

— A, gle . . . ono j' lisica, ono ušara, a ono deva . . .

— O, vidio sam t' ja devu, kad je prolazila ovdikar kroz naše selo „komendija"*) . . . Imala dvi grbe, a ova tudikar ima samo jednu . . . jednu veliku.

Vileti se razriješio jezik i zamalo on se oprijateljio s nepoznatim čovjekom i bezazleno pripovijedao. Napokon dotrči umiljavajući se gospodinu u krilo i bezazleno zapita:

---

*) Cirkus ili panorama.

— A moljiću . . .

— Što želiš, dijete, pitaj samo! Uvijek treba da pitaš starije, kad šta ne znaš . . .

— Moljiću . . . a ko s' ti, gospod'ne, kad ti to 'vako lipo sve znadeš i meni kazuješ?! Moljiću — —

— Ovo je, Vileta moj dragi, školska soba, škola, a ja sam učitelj . . .

— U—či-telj?! Ti—i?! Vi—i?! U—či-telj?!

*

Drugi dan bilo pravo slavlje u snaš' Pave zadruzi. Mali Vileta probudio ih ravno oko tri sata ujutro onako sav prozebao i umoran od puta, i molio i zaklinjao svoju maju, neka mu oprosti, jer će on ići u školu. Samo neka mu otvori vrata od kiljera, da se može preobući u svečano ruho, i neka odmah s njim pogje gospodinu učitelju, da ga upiše, jer bi se kasnije možda srdio i ne htio ga upisati.

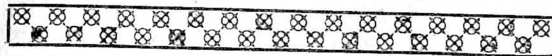
— A što b' ja ondakar bez škole, kad je tamo tako lipo, jako lipo, a gospod'n učitelj tako dobar . . . jako dobar.

*

Poslije govorili u selu, da se baš one noći navršilo ravno hiljadu godina, što je

na onom mjestu, gdje je Vileta Ilijin noćio, igralo nekada vilino kolo. I kako je Vileta srećni odabranik vila, da je pao s njega urok, i zato da će doživjeti veliku starost i biti srećan, dogod živi.

UOČI OGLEDA.

Dani su prolazili, a Dimitrov Gaša ni: da, ni: ne. Njemu se nije žurilo. Od jutra pa do kasno u veče boravio je u »gaju«.

Tamo iza seoskoga groblja pukla čistina. Po njoj amo tamo po koji žir, stara bukva; uokolo gusti džbunovi šipka. Krtorovina do krtorovine, a po srijedi oduboki mrežasti isprekidani vagaš. Uz zbijenu slamnatu kolibu nekoliko suvaraka, Gašin »bunarčić« i — ništa više.

A ipak mu je tu sve tako milo, tako drago, da se dnevno skanjiva krenuti u zadrugarski dom, gdje od dječurlije sve vrvi, hihoće, anjica.

Pogotovo ovo zadnjih par dana, gdje jedva što Gaša na vrata, a ono sve piskuta i sikći:

— A—â . . . šta j' baja . . .

— Kada 'š?

— Jesi l' smislio?

— Nije tu druge, već de s' ti 'edan-

put već razgovori. Ko j' to vidio onako tek zafrknuti repom, pa ni bile*) ...... Valjda s' ipak muška glava, pa t' treba da misliš svojom glavom.

— Indi . . . pravo j' tako.

— Slušaj ti star apu . . . dobro t' on misli . . . pametno divani.

A Gaša na sve ovo tek u neprilici. Sjedne na prag ili se prisloni na banjak i tek onako da i on kaže svoje, upita:

— U kol'ko ć' sjutra sati — ja l' ko danas — â?!

— Ma kaki sjutra, šta s' opet izmotavaš? Šta s' ja — ja Dimitrija Ivančev?! Zar . . . Pa ti menika... me—ni—ka—â...

I u Dimitriji samo da ne prekipi Gašina šutnja, pa jednolični dnevni njegovi odgovori u njemu burkaju i sve ga potresaju do u dušu. Jače, neg ujedljivi jezik snaš-Martene, koju je nasilu priženio u kuću...

Da učini toj neizvjesnosti kraj, pozove za drugi dan, kad se imao Gašo nešto ranije vratiti sa paše na naročitu njegovu želju i samu »curu«.

A cura mlada, jedra. Neugodno joj, ali pomisao na udaju . . . zadruga Dimi-

*) nijedne riječi.

trija Ivančeva, gdje snaše mladuju i preko tridesete, pa onda neka pritajena radost, šta će druge preteći za mjesec dana prije svete Kate — sve je to djelovalo na Gjenkinu Bistru, da je onaj prirogjeno pritajeni stid rasplinuo u tili čas i ona se razgovorila ko i snaš-Martena . . .

— Pa, dragi bać-Dimitrije, ja . . . meni . . .

Gazdi zadruge godili ovi isprekidani mladenački izljevi i on podboči glavu, pa kao da sluša i ne sluša, gledao preda se, samo da Bistra kaže sve onako »kako osića«.

— Ne treba t' tajiti . . . sam' ti kaži onako, da . . . onako, kako osićaš . . . kako t' srce kaže. Jer, curo moja, vinčanje, to t' je velika stvar. Nij' to za dan dva... Jok! To t' je za čitavo tvoje . . . no, kako s' ono kaže . . . Je s' razumila — â? To t' je . . . za . . . indi . . .

Dimitrije Ivančev zaokruži rukom želeći tako kretom ruku označiti beskonačnost ženitbe, a zašto mu nedostajaše zgodnih riječi.

— Pa onda, znaš . . . Taj Gaša j' šutljiv, izgleda kao da s' boji . . . kô da nije od našega soja, naše krvi. Al' to t' je samo tako na oko Bi' će, da s' stidi . . .

ja, pa on ti j' 'oš mlad . . . jako mlad. Al nu, to ne smeta, . . . neka t' to ne smeta. Ne mož' sve jopet biti baš kô . . . kô po loju. Treba da ti to urediš po svom ćefu . . . kako t' u volji . . . indi. Kad ti budeš . . .

Dimitrija Ivančev pogleda kradomice Bistru, a ona tek što uoči njegov promicavi pogled, nikom ponikne, pa kô u neprilici. Čas uhvati opreg, pa kovrča ugao, čas premetne nogu preko noge. Onda se podlakti, segne u njedra, a ono tanka i napeta košulja samo da ne pukne od vrućine . . .

Sobom muk Zadnji traci listopadskog podneva gube se u prvom sutonu jesenskoga dana. Ona se malena okanca od časa ne čas stresu u stisnutoj hrastovini pod bukom drndavih kola na drumu a onda opet mir i nesnosna tišina, koju zuj muhe tek lagacko poremeti i iz daleka jeka i lavež pasa, koji nestrpljivo čekaju večernju slobodu.

I samome Dimitriji učini se poduga ta šutnja, pa da u jednu ruku prekine i učini neizvjesnosti kraj, u drugu ruku treba da se izvede što prije sve na čistac. Nije

njemu do čekanja. Pa napokon i čemu? Dost je on kuburio i rabotao. Sad neka to preuzme drugi. Unučad je porasla, pa lako za čobana. Neka budu. Gaši je prošla osamnaesta. Dost je plandovao. Sad neka ove dvije ili još najviše tri godine bude i sam »čoek od pete do glave«. A prije svega nek s' oženi, jer radnih ruku nikad previše. Cura je tu. Iz dobre je kuće. Donijet će što po adetu treba.

Roditelji joj ne brane a ona momku nema čemu da zabavi.

— Ja, pa . . . kako ć'mo dakle — â ?!

— Pa . . . bać-Dimitrije — —

— 'Oš li . . . i . . . pa je l' t' pravo 'oš . . . za . . . Gašu

Bistra kimne glavom u znak potvrde.

— Evala t' . . . tako treba . . . ti s' pametna cura . . . valjaš. A ne 'š se pokajati. Bi' će t' već lipo u nas. Treba samo da s' okućiš, pa . . .

U to je odbila sa crkvenoga tornja sedma, a crkvenjak zazvonio na pozdrav Gospi.

— U ime Oca . . .

Staračke riječi uz uzrujano i isprekidano šaptanje mladenačkih grudiju puno

osjećaja i nada slilo se u jednu dugu, vruću molitvu. Pa kad je već davno zamro zadnji glas zvona, a zadrugari se već izvedljivo nalukivali, ustane Dimitrije Ivančev naglo sa stoca i zavikne u sav glas svoju ženu.

— Ja—nja—â . . .

Pa tek što je odaziv »aj« odjeknu, prvo mu je bilo·

— A di j' Gaša?!

Nastalo komešanje. Jedan će, da još nije došao, da će doći, još nije kasno i svaki po svome.

Kada je napokon došlo do krupnih i po starom običaju Dimitrije planuo — stali se muškurci povlačiti i jedan za drugim odlazio onako neopazice kô za poslom, a ostale same zadrugarke. A Bistra kô osugjenik. Postalo joj neugodno. Došla na poziv kuće zadrugara, tobože na uočenje i povjerljiv divan, a nema gjuvegije. Opazio to i sâm Dimitrije, pa da sve ostane »kod četir' oka« — povuče Bistru za ruku.

— 'Od curo . . idemo za poslom.

*

Dimitrije sav zaprašen, koračao žurno. Djevojku mirno i liepo opremio do kuće, a sam pošao ravno u »gaj«.

Blago polijegalo po travi, a Gaša se izvalio, pa kolik je dug i širok hrkao u svojoj kolibi.

— Je l', ti, Gašo . . . 'es tako drže zapovidi — â? Ja čekam kô lud, a on hrče kô zaklan, kô da j', bajagi, zaboravio . . .

Gašo iznenagjen posjetom svojega starape, ustane i samo što protare pospane oči.

— Indi 'oš da ti isprosim Bistru? Znaš: vrime j', pa treba. Treba t' 'edanput da budeš svoj čoek, pa da misliš svojom glavom Nij' tu drugo, već de s' ti — —

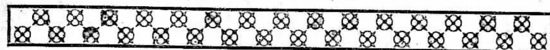
Mlâdoženja ni riječi.

Dimitrije planuo' pa jeda što će da zaintači svoju staru „ko j' to vidio onako tek zafrknuti repom, pa ni bile“ — kad li odmnije šapat mucanja:

— U kol'ko ć' sjutra sata . . .

Pravi Slavonac!

POD STARE DANE.

Strik' Mareta je danas neobično uranio i šta više: čisto se presvukao od glave do pete.

– Nek' vide, nek' vide . . . gungjao nekud uzbugjeno i prašio svoju izlizanu surku. Znao je on doduše od vremena do vremena istresti i nekoliko puta grunuti njom o svoj kućni plot, ali tek zato, da otpane na njoj blato, prilijepljeni čički, zabodena slama i trnje. Ali danas je hotio biti nesamo čist već i uredan i lijep. Mislio on, valja čovjek, kad se čega lati — što inače rijetko biva — da uradi pošteno, i kako se to starom čovjeku pristoji. Čistio on zato svoju surku, lupao i prašio, pa nikako da smisli, da je već dobra. Tek u neke, kad ga je opet uzbugjenost spopala, pa pomisao, da bi mogao zakasniti na vlak — pusti surku, pa se prihvati opanaka. Najprije ih dobro oprao. »Rifljao« on po otvrdloj koži, da je sve škripalo — i koža i kajiševi, a

pucali prsti u zglobovima. Samo ona žuta ilovača već se skamenila, pa nikako da se razmoči. Ljutilo to strik' Maretu, ali pomi sao: zašto on to sve radi, začas ga umiri i on samo grune:

— Nij' druge . . . treba; nek vide, nek vide . . .

Kada je zatim sušio obuću kraj banjka*) i po suhu mjestu kože povlačio komadom slanine, koja se pod pritiskom ruku topila, osjeti odjednoć kao neki prijekor, što on to češće ne misli kao danas na se. Istina, njemu je prošla davno već šezdeseta, djecu je i okućio i opskrbio, unučad već ganja i vija, ljuljuška i draga, pa nema razloga, da se roza**) ili čak kicoši. Možda bi mu to mlagjarija, pa i rogjena djeca zamjerila. Ali . . . ali . . .

— Ipak bi trebo . . . nis' ja valjda zadnji čo'ek u selu.

Pogledavši se u prozorno okno, koje mu služilo za ogledalo, još čvršćim glasom potvrdi, da nije »zadnji čo'ek u selu«, jer evo, staklo govori: »Strik' Mareta, star si doduše, ali kad se opraviš i malo urediš,

*) ognjište.

**) rozati = lijepo opravljati, kititi.

pristao, zgodan . . . zgodniji nego mnogi drugi.«

Od rodnoga seoca do prve željezničke postaje trebalo je prevaliti dobrano sat i pô hoda kroz šumu, a pô sata kroz samo selo uz željezničku postaju. Lijepa šetnja za krepka i zdrava čovjeka.

Strik' Mareta je bio i sâm tijeh misli. I zato je, prije no što je skrenuo iz svoje kućarice, kao dobar kršćanin zamočio prste u blagoslovenu vodu i prekrstio se. Vrata po običaju podupr'o oduljom motkom. Da ne bi što zaboravio, zamisli se duboko, i košćatim rukama popipa i pretraži i džepove i torbak i njedra, gdje je spremio kesicu s novcima.

— To j' glavno, jer bez toga ni u crkvu.

Nije doduše bilo njegovo, a ni mnogo, ali da izgubi — za »siromaka čo'eka puno. j' i krajcara«.

— Pa da; lako j' dati, kad se ima. Al daj ti meni ma i samu krajcaru, pa bila ona baš ovlika (pri tom drcne nokat o nokat), kad nemaš. Daj, baja . . . a—a?!

Koračajući i opet odgovori sam sebi:

— I krajcara je velik novac; 'est, bome.

Nij' doduše kô četvorka (dobu »četvoraka«*) nikako da zaboravi!), ali ipak je novac, vridi . . . mo'š kupiti paklić sumporača, a taj t' traje, ako čuvaš, i dva miseca . . . bar meni.

Uto je baš sunce izlazilo i prva rumen prosula se povrh rašljastih krošnja malene šumice: »Gaja . Tu je bila zapravo njegova kućica, njegov dom. Tu on provodi dnevno svoj život. Život, koji se gradskom čeljadetu čini možda prejednostavan, monoton i pun dosade, ali . . . ali . . . Strik' Mareta je tomu životu navikao tamo još od djetinjstva. Prekinuo ga za nekoliko dana u momačko doba za vrijeme novačenja, odakle se sretno izvukao od soldačije kao potpuni »untaglik« (nesposoban), i evo danas po drugi put. Možda je tomu pridonijela mnogo i njegova narav. Kao djetetu pomriješe mu rano roditelji, a sâm dospije u oveću zadrugu. Gurali ga i turali kud koji.

— Biž otale . . . smetaš.

— Ajd, ajd . . . šta s' naćulio ušesa, 'di stariji ljudi divane?

---

*) četvorka = 4 novčića (po starom računanju).

Tako je to bivalo iz dana u dan, dok mu nije došao dan spasa. Starkelja Tadija, svinjar zadruge, naglo se razbolio, pa otišao »kud za vazda gre se« . . .

— 'Kô ć' nam sadikar čuvati blago . . . 'kô?! Nema toga, 'kô ć' zamijeniti bać' Tadiju.

Mlagjarija, kojoj je do ludovanja i izbivanja po sokacima, odmah stala tjerati vodu na svoj mlin:

— 'Kô ć' sada čuvati blago? Ja . . . ja ne mogu . . . Di b' ja to i mogao?

— Ne mogu ni ja . . .

— Teško j' to od zore do mraka.

— Pa 'oš po kiši i nevremenu . . .

Samo naš strik' Mareta, a bilo mu jedno sedam godina, šuti kao zaliven. Njemu je bilo jasno, da su ono puki izgovori. Milije je njegovim vršnjacima izbivati i plandovati, nego čuvati blago. No da on to iznese pred zadrugare — bilo bi vike i graje. Navalili bi, da nije istina, pa eto novih neprijatelja. Ovako dušu u se.

U tome ga prekine glas zadrugara.

— No, šta ć' biti s marvom?! Kô ć' je čuvati?!

Stara se pjesma ponovila. Svaki se izgovarao po svome. Kad je jedan dječarac rekao, da bi rad, ali će morati skoro u „škulu“, smrkao se domaćina.

— Pravo divaniš . . . vi'š ti toga, na to nisam ni pomislio.

Htjede već otići, ali mu nenadano zapne pogled na Mareti. Pogleda ga sažalno i pitajući. Mareta se lecne. Prvi put je to, poslije smrti njegovih roditelja, da ga kućegazda, starješina zadruge, pogledao s nekim zanimanjem i priklonio mu posebnu pažnju. Maretu je taj pogled dirnuo; on je u njemu nazrijevao nešto veliko, nešto, što ga je napunilo nekim ugodnim čuvstvom.

— A ti, Mareta?!

— Ja . . . ja . . . dragi apa*) . . . ev' ja ću . . .

— Ti — i?!

— 'Oću . . . ja 'oću.

Stari se Djuka Perošev slatko nasmješi. Gle ti to dijete! Pa baš on, na kojega nisam ni pomislio. On, kojega i onako gledaju svi kao nešto suvišno u kući . . . I bilo mu žao, da je i sam bio često nepravedno

*) oče.

otresit na maloga Maretu, a evo baš on prinijet će za zadrugu najveću žrtvu. Podragao ga po licu i nastojao ga osokoliti, da ga to veseli, samo će morati paziti i čuvati blago kao oko u glavi. Sâm on pošao drugoga jutra s Maretom na pašu i davao mu savjete i upute.

Dan prije bilo za Maretu veselja na pretek. Ni danas mu ne ide u glavu, što se to sve s njim dogagjalo. On zna samo toliko, da mu je to bio najljepši dan u životu. Svi su oko njega tetošili i mazili ga. Vršnjaci, bratići i sestrične iz zadruge mitili ga svakojako, a u sebi bili presretni, što sami ne moraju, jer ode drugovanje i ono plandovanje. Odrasliji se veselili, da će prema svojoj sposobnosti i pobudi raditi — kako već koji — na domu, u polju, u šljiviku, u hambaru i t. d. A sam glavar zadruge računao i veselio se, što će odsele biti i prištednje, budući da ne će morati plaćati posebnoga pastira. Istina, Mareta je još dječarac, ali će ga on već uputiti u sve, za koju godinu bit će to momak od oka i baš izučeni pastir, kakvoga će imati samo zadruga Gjuka Peroševa. Da zato i on pridonese koju i da veselje bude što veće u

Marete, pa da prione novome zvanju s radošću. pogje s njim k remenaru i kupi mu lijep kožnati torbak, novu kusturu i drvenu soljenku. Da mu bude lakše hodati, obuo on Maretu u nove novcate bijele čakšire i poklonio mu lijepu višnjevaču, kao pastirski štap.

Na sve ovo Mareta da pomahnita od radosti. Previše je toga najedan put došlo i sasvim ga zaokupilo. U ovako ugodnu raspoloženju mislio je samo na svoj novi pastirski život, a zaboravio i na zadrugare, vršnjake i na sve drugo.

Nekoliko dana kasnije on je bio svoj gošo. Marvu je sam tjerao na pašu. U „Gaju“ je naišao na susretljivo društvo . . . na nove vršnjake, koji ga primiše kao novajliju s osobitim veseljem. Preko dana pazili i trkali za marvom, da ne bi išla u kvar. Pred podne posjedali svi skupa i blagovali u sjenici; za pripeke polijegali bezbrižno na ledini, i svaki iščekivao svoje vrijeme, kad će da druga zamijeni na „straži*). Je li žedan — ajd do bunara. Podigne lišće, pa tikvicom

*) Gdje je „sloge“ u pastira, tu jedan pazi na blago, a drugi se zabavljaju i trate bezbrižno vrijeme. Sutradan „straži“ drugi i tako redom.

zagrabi. Za kišovita vremena zavuku se u sjenicu, a priča ide od usta do usta. Staro se ponavlja u novom obliku, svaki istresa svoje „doživljaje“, život iz „doma“, dok ne pane večer. A onda te zadrugari susreću s poštovanjem zato, jer si kući učinio preko dana mnogo . . . vrlo mnogo. Ta marva — to je svakoj kući — blago . . . Padne tu i bolja večera, pa i ljepša riječ za razgovora. Nije zato ni čudo, da se Mareta brzo snašao u novoj postojbini i privikao novome životu . . .

*

Moglo je biti već oko pô na šestu ujutro, kad je prolazio zadnjim puteljkom, koji je vodio ravno do željezničke stanice. Baš strik' Mareta u mislima, kako će on sve svoje danas najbolje udesiti, kad mu doprije piskutljiv željeznički zvižduk do uha.

— To j' on . . . taj s' baš žuri.

I Mareta podvostruči korak. Kao da ga je tko polio hladnom vodom preko glave, tako ga odjednoć spopala jeza, pa strah, da ne bi zakasnio. U tom neugodnom raspoloženju zaboravio štap svoj pod pazuhom, torbu i sebe samoga.

Bez sape i sav razbarušen dotrkao u hodnik stanice vičući u sav glas:

— Je l' to on? . . . 'di s' vadi karta? . . . 'Di j' kasa? . . .

Željeznički podvornik gledao ga najprije čudno i nekako porugljivo, pa samo mahne:

— No? Kuda? — otegnuvši više nego što treba samoglas: »o« i »a«.

Ali strik' Mareta na ovo ni kolik crno pod noktom, već udri u viku:

— Žur' . . . 'di s' karte . . . ovamo . . . Indi . . . nij' meni do čekanja. Treba t' ja, da stignem do dvanaeste u grad, pa da kupim za našega paroka sutra za god baruta . . . ba-ru-ta-â . . .

Skupili se u tili čas i ostali suputnici, pa ti naš gospodin „podvornik" stao uredovati:

— Deder ti, šokče, umiri se . . . jer će bit' rešt . . .

Sad se strik' Mareta razgoropadio.

— Kaki rešt?! Nis' ja ništa ukro, da bi ti mene mogao zatvoriti. Moj pokojni otac i maja tri puta bi se prije preokrenili u grobu, nego što b' ja mogao zlo i pomisliti . . . aja . . . ne radi toga. Daleko

tvom reštu bilo od naše kuće . . . već ako baš 'oćeš, a ti idi sam . . . otvoren t' put . . . Idi . . . idi.

Svi nazočni udariše u smijeh. Podvornik se razljutio, pa nešto smrsio kroz zube, i da je potrajalo još koji čas, bilo bi možda i zla. Glas blagajnika dokrajčio cio prizor svojim piskutljivim:

— Molim . . . vaditi karte . . . karte . . .

*

Željeznica jurila slavonskom ravnicom. U vlaku gužva, metež. Zapušili kao Turci, a jezik se mota kao vodenica. Strik' Mareta se zgurio na klupi. Neugodno mu je, pa sve pomišlja na onoga neotesanca, pa na ove suputnike. Svi ga nekako čudno pogledavaju, smiju se u brk, podrugivaju. Kao da su oni nešto bolje neg on. Istina, on je priprost čovjek, čobanin od zanata, a ovo sve napola gospoda. Bokčad u gospodskom ruhu. Možda je on imao i krivo, ali bio je čvrsto uvjeren, da su oči svih putnika uprte samo u njega i ni u koga drugoga. Ali baš onda, kada je sam sebe ušutkavao o protivnom, pa slučajno bacio pogled unaokolo, a ono svi kao po dogovoru pogledaše, i njegove oči uočiše desetak drugih.

— No . . . to j' . . . da s' ja to znao . . . nikada . . . aja; nikada strik' Mareta iz svoje kućarice . . . nikada . . .

*

Eto! Mi se raspripovijedali, a kod toga zaboravili, što bi se kome moglo vidjeti glavno. No, to nije bogzna što. U selu bit će za koji dan crkveni god, za njega treba po koja malenkost. A kako pred taj dan u selu sve vrije od revnosli i posla, sjetili se, da bi mogao strik' Mareta otići, da donese. To je njemu isprva laskalo — ali sada se siromak zbunio, izgubio glavu. Što će biti sada u gradu? Hoće li on pogoditi baš u onu puškarnicu izmegju mnoštva drugih dućana? Pa onda valja da ode za općinu u tiskaru, za učitelja u knjižaru, za načelnikovicu u »apoteku« i još nekoliko sitnica. Pa kako će on to sve od pô dvanaeste do pô četiri obaviti?! Lako za onoga, koji se dan na dan šeće po gradu, al on, strik' Mareta, ima drugoga posla; pa napokon taj mu se posao i ne rači. Obilaziti od gospode do gospode činilo mu se poslije sukoba sa željezničkim podvornikom i opasno. Mogao bi se rad šta izlanuti, pa eto . . . mogao bi još zbilja dopasti »buturnice«.

— Buvare . . . brrr . . .

Sa ovakvima mislima, napola srvan i pun straha i pusta očajanja zagrabusio iz vlaka kroz gungulu na asfaltski pločnik . . .

EPILOG.

U župnom dvoru vidio se živahan razgovor. Gospodin župnik nešto se ljuti. Načelnik se smrkao, a učitelj nehajno bubnja prstima po stolu.

— Baš nas je nasamario.

— Nasamario . . .

— Šta?! Kaži bolje: prevario — žestio se načelnik.

— Bilo što mu drago, samo strik' Maretu nijesmo trebali poslati u grad. Nije to za njega. On je ostario u svome »Gaju«, pa smo ga trebali ostaviti na miru. Čujem, da je lutao kao muha bez glave iz dućana u dućan. Zaboravio, gdje mu je glava. Dućandžija pita što želi, po što su ga poslali, a on stao vaditi maramicu i razvezivati uzlove, a nikako da se sjeti, po što je došao.

— Šta 'š, gospod'ne, stara glava . . .

— Kaži radije: luda — —

— Šta-â . . . kô to men' može kaz'ti, kô . . .

I strik' Mareta udari u viku. Razgoropadio se.

— Pokaz'ti ću ja vama . . . nis' ja lopov, da 'š ti mene u rešt . . .

— Ma kaki rešt — —

— Šta . . . vi . . . ja . . .

Da ne bude javne sablazni, otpravili strik' Maretu iz dućana, a on onda ravno u gostionicu.

— Bar ć' nešto pregristi, a onda po barut. Uto vrijeme odmicalo, pa kad on čuo, da će uskoro tri sata — skupio svoje, pa na vlak. Došao još prerano. Nije bilo ni pola na tri. Da se vrati, činilo mu se da nema dosta vremena. Ovamo opet, kraj svoje nedaće, u zbunjenosti svojoj mislio Mareta, da je ipak najbolje barem se odvesti kući, jer će inače morati pješke. A provaliti tridesetak kilometara »za babje zdravlje« — nije šala.

Još župnik u pripovijedanju, a ono se otvore vrata i unutra stupi glavom: strik' Mareta. Lice mu zažareno, odijelo na njemu zdruljano, a on sam smeten . . . zbunjen . . .

— Hvalj'n Is's . . . ja s' doša'.

— A di su stvari?!

— Kake stvari?!

— Pa barut za sutrašnji naš god, pa one stvari za mene, gosp. učitelja, općinu, načel — —

— E . . ., da s' ja . . . moljit ću . . . i Mareta počeo motati o svemu i svačemu, što je još više nazočne razljutilo.

— Nesrećo jedna, kaži mi barem — a to si trebao već radi našega goda, naše slave — zašto mi barem nisi još sinoć došao kazati, da nisi donio barut, pa bih ja onda brže bolje makar na svojim kolima poslao u grad, al ne — ti mene pustio, da dočekam god bez pucanja. Zašto — a?!

Strik' Mareti odlanulo. Kao je ono pred jedno pô sata došao sav zasopljen zvonar u njegov blaženi „Gaj" i poručio mu, da odmah dogje u župni dvor, jer će doći po njega pandur, mislio Mareta, da će sada biti zlo i naopako — da će sada uistinu »u rešt«. A evo, dobar župnik ništa mu ne će, nije ga pravo ni opsovao, već jedino želi čuti, zašto nije došao još sinoć kazati svoju nedaću. Lice mu se zato naglo razvedri i on grune onako iz neba u rebra:

— Gospodine . . . to t‘ ‘vako: mislio t‘ ja, ako ću kazati jal‘ prije jal‘ kasnije, da j‘ zlo . . . sve jedno je. Et‘ zato nisam došo . . . sam‘ zato.

Pravi naš čovo: kaki je od mladosti, taki ostaje — dó groba . . .

OD PISCA OVE KNJIGE IZAŠLO:

„Zapisci sa sela“ (1907.)
„Sa slavonske ravni“ (1913.)
„Iz naših sela“ (1913.)

U PRIPREMI:

„Bez ljubavi“ (odulja pripovijest)

PREŠTAMPANO IZ „KNJIŽEVNOG PRILOGA“
KLUBA HRVATSKIH KNJIŽEVNIKA U OSIJEKU
1913.